

A SZERZŐKRŐL

Szent István király nagy legendája (*Legenda maior Sancti Stephani regis*) hagiográfiai mű, amely 1077 és 1083 között keletkezett. A legenda részletesen bemutatja István király életét, uralkodását és csodáit. A művet valószínűleg a szentté avatási eljárás előkészítéseként írták.

ANONYMUS, a *Gesta Hungarorum* (*A magyarok tettei*) szerzője, aki a 12. század végén III. Béla király udvarában élt. Műve a magyarok őstörténetét és honfoglalását meséli el, legendákkal és történelmi tényekkel keverve. A krónika szövegéből következtethetünk arra, hogy valószínűleg pap volt, és jártas volt a latin nyelvben és a történelemben. Egyes történészek úgy vélik, hogy a királyi kancelláriában is dolgozhatott. A *Gesta Hungarorum* a magyar történelem egyik legfontosabb forrása, amelyben Anonymus célja a magyarok dicső múltjának megörökítése volt. A mű nagy hatást gyakorolt a magyar történelemtudományra. A krónika alapján írták meg a későbbi történétírók a magyarok őstörténetét, és Anonymus legendái a magyar identitás részévé váltak. A *Gesta Hungarorumot* először 1746-ban Schwandtner János György adta ki. Azóta a krónikát számos nyelvre lefordították, és a magyar történelemkutatás egyik alapvető forrásává vált.

A *Képes Krónika* 1360 körül I. (Nagy) Lajos király utasítására keletkezett krónika a magyarok történetéről. Ősforrása Anonymus 12. század végi munkája, esetleg egy, a 11. század második felében íródott őskrónika, de más korábbi krónikákat is magába olvaszt, szerzője Kálti Márk kanonok. A krónika a magyarok történetét mutatja be a kezdetektől a 14. század második feléig.

TEMESVÁRI PELBÁRT (1435 k. – 1504) ferences szerzetes, skolasztikus író és prédikátor. 1458-ban iratkozott be a krakkói egyetemre, ahol 1464-ben fejezte be filozófiai tanulmányait, 1471 körül pedig teológiai doktorként hagyta el Krakkót. Ezután belépett az obszerváns ferences rendbe, 1480-ban az ozorai kolostorban élt. Hamarosan nagyhírű hitszónokká vált. Könyveivel forrásokat akart biztosítani kevésbé művelt testvéreinek

és a falusi lelkipásztoroknak. Számos latin egyházi munkát írt, amelyek egész Európában elterjedtek. Ezek többnyire prédikációgyűjtemények voltak, rendszerint több is egy alkalomra; megjegyzéseiből láthatólag magyarul is elmondta legalább egy részüket. Bátor meggyőződésű pap volt, aki a középkor aszketikus szellemét és erényeit szabadon hirdette I. Mátyás király reneszánsz udvarának szellemével szemben is. Számos legenda az ő beszédeiből (a *Pomeriumokból*) került nyelvemlékeinkbe.

BORNEMISZA PÉTER (Abstemius) (1535–1584) evangélikus lelkész és szuperintendens, író; Balassi Bálint nevelője. Szüleit 1541-ben egy török támadás során elvesztette, ezt követően felső-Tisza-vidéki nemesi udvarokban nevelkedett. Kassán tanult, ahol reformátori nézetei miatt börtönbe is került. Külföldi tanulmányútra ment, megfordult Wittenbergben, Padovában és Bécsben is. Itt Nádasdy Tamás vette pártfogásába, és itt írta meg Szophoklész *Elektrájának* átdolgozását is. Prédikálni kezdett, emiatt Bécsből el kellett menekülnie. Vágszereden lett lelkész, majd Balassa János udvari papja és Balassi Bálint nevelője Zólyomban. Telegdi Miklós főpappal való konfliktusa miatt menekülnie kellett, egy ideig Semptén élt. 1569-ben Balassival részt vett a pozsonyi országgyűlésen, ahol Balassit letartóztatták. Bornemisza valószínűleg vigaszt nyújtott a Balassa családnak. 1572-ben Eck grófné temetésén prédikált, itt ismerkedett meg Salm-Eck Gyulával, akinek birtokain, előbb Galgócon, majd Sempten telepedett le lelkészként. Semptei letelepedését az is motiválhatta, hogy közel volt családi birtokához Szereden. Itt írta és adta ki *Postilláját* (*Prédikációskönyvét*), amelynek kinyomtatásához már 1569-ben kérte a nagyszombati városi tanács támogatását.

MAGYARI ISTVÁN (1565 k. – 1605) evangélikus prédikátor, a hitvitázó irodalom jelentős alakja volt, Wittenbergben tanult, 1590 után Sárváron Nádasdy Ferencnek, a dunántúli részek főkapitányának udvari papja volt, majd 1600-tól sárvári esperes. Pártfogójával megfordult a magyar–török harctereken, így 1594-ben ott volt a törökök által védett Esztergom ostrománál is. 1596-ban részt vett a Nádasdy által Csepregbe összehívott zsinaton, ahol paptársaival együtt megtagadta a közösséget a református hitelvekkel. 1603-ban a Sopron vármegyei iváni evangélikus zsinaton elnökölt. 1604-ben, Nádasdy halála után prédikált elhunyt jötevője emlékére. Ez év végén még jelen volt a csepregi zsinaton. *Az országokban való sok romlásoknak okairól* című munkájában Johannes Aventinus német humanista röpiratának gondolatait és szövegeinek több részletét

vette át. Fő művére Pázmány Péter vitairatban válaszolt (*Felelet az Magyarai István sárvári prédikátornak az ország romlása okairul írt könyvére*, Nagyszombat, 1603).

RÉVAY PÉTER (1568 k. – 1622) Turóc vármegye főispánja és koronaőr. 1598-ban lett főispán, 1604-től királyi tanácsos, majd táblabíró. 1608-ban II. Mátyás magyar királlyá koronázása után Révayt és Pálffy Istvánt bízták meg a Szent Korona őrzésével. Ettől fogva életét a korona szolgálatának szentelte. 1610-től főudvarmester. 1613-ban írta meg a *Magyarország több mint 600 éve tündöklő Szent Koronájának eredetéről, jeles és győzelmes voltáról, sorsáról* című könyvét a koronáról, melyben a katolikus álláspontot elfogadva a korona eredetét a pápai adományozásra vezette vissza. 1615-től főajtónálló, 1619-től főasztalnok volt. 1659-ben posztumusz megjelent egy második munkája a koronáról, melyben már protestáns álláspontot foglalt el, és a koronát I. (Nagy) Konstantin bizánci császárhoz vezette vissza.

PÁZMÁNY PÉTER (1570–1637) a magyar katolikus megújulás vezető alakja, író, katolikus érsek és bíboros volt. Nagyváradon született protestáns nemesi családban, majd később katolizált. 1587-ben belépett a jezsuita rendbe. Tanulmányait Kolozsváron, Bécsben, majd Rómában végezte. 1616-ban esztergomi érsekké nevezték ki, 1629-ben pedig bíborosi rangot kapott. Pázmány jelentős irodalmi munkásságot folytatott: írt hitvitázó iratokat, prédikációkat és egyházi műveket. Legfontosabb művei közé tartozik az *Isteni igazságra vezérlő kalauz* (1613), valamint a *Prédikációk gyűjteménye* (1636), amelyben a Szent Márton püspök napjára írt prédikációja is megjelent. Nyelvezete különösen gazdag, őt tekintjük az magyar nyelvű próza első és egyik legnagyobb mesterének. Oktatáspolitikai tevékenysége is kiemelkedő: 1635-ben Nagyszombatban egyetemet alapított (a mai Eötvös Loránd Tudományegyetem elődje), valamint papnevelő intézeteket hozott létre Bécsben és Nagyszombatban. Tevékenysége jelentősen hozzájárult a magyarországi katolikus megújuláshoz. 1637-ben Pozsonyban hunyt el.

TOLNAI MIHÁLY (1640–?) református lelkész. Eleinte Debrecenben tanult, majd 1662-ben Sárospatakra ment, ahol primarius (segédtanár) lett, azonban 1666-ban az ifjúság zavargásaiban való részvétele miatt el kellett hagynia hivatalát. Ekkor külföldre ment, és 1666-ban beiratkozott a leideni egyetemre. 1671-ben Gröningenben volt egyetemi hallgató. 1673 elején tért vissza hazájába, és hamarosan lelkészi állást foglalt el, valószínűleg Szikszón, azonban az üldözések miatt 1674-ben vagy 1675-ben

menekülnie kellett. Később a bujdosók között tábori papként szolgált, majd 1680 és 1691 között Szepsiben volt lelkész.

ÚJFALUSY NEPOMUK JÁNOS (1755–?) a piarista rendben tanult Vácon, Pozsonyban és Nagyszombaton. 1778-ban pappá szentelték. Tanárként tanított Vácon, Kecskeméten, Szegeden, Pesten és Budán. 1790-ben a *Magyar Hírmondó* szerkesztője lett, 1793-ban pedig megalapította a *Hadi és Más Nevezetes Történetek* című folyóiratot. 1806-ban a pesti egyetem tanára lett, 1817-ben pedig a Magyar Királyi Tudós Társaság tagja.

VIROZSIL ANTAL (1792–1868) magyar jogtudományi író és egyetemi tanár volt. Selmecbányán született, polgári családban. Középiskolai tanulmányait szülőhelyén és Nagyszombatban végezte, majd teológiai tanulmányokat folytatott. 1816-ban bölcsészettudományi, 1823-ban jogtudományi doktorrá avatták. 1822-től a Pozsonyi Királyi Jogakadémián, 1832-től a Pesti Királyi Tudományegyetemen tanított jogot. 1836-ban József nádor fiának, István főhercegnek a nevelője lett. 1840-ben, 1845-ben, 1846-ban és 1847-ben a Pesti Királyi Tudományegyetem jogi karának dékánja, 1841-ben rektora volt. 1848-ban a magyar nyelvtudása hiányára hivatkozva nyugalmazták, 1849-ben azonban a császári biztos kinevezte az egyetem ideiglenes vezetőjévé. 1850-ben visszahelyezték tanszékére, rektori méltóságában is megerősítették. 1860-ban birodalmi nemességre emelték. 1862-ben nyugalomba vonult, udvari tanácsossá nevezték ki.

CSARADA JÁNOS (1850–1923) magyar jogász, egyetemi tanár és udvari tanácsos volt. Gimnáziumi tanulmányait Nyitrán, Esztergomban és Egerben végezte, majd a jog- és államtudományokat a Budapesti Tudományegyetemen hallgatta. Egy félévet a Bécsi Egyetemen is töltött. Ezt követően ügyvédként működött. 1877-ben a magyar királyi kincstári jogügyek igazgatóságánál fogalmazó-gyakornok lett, 1878-ban pedig jogtudori oklevelet szerzett. Ezután külföldi tanulmányútra ment. 1881-ben a tételes európai nemzetközi jogból, 1882-ben pedig jogbölcseletről szerzett egyetemi magántanári képesítést, majd 1891 februárjában kinevezték egyetemi nyilvános rendkívüli tanárnak. 1891 októberétől József Ágost főhercegnek római jogi, magyar magánjogi, büntetőjogi, politikatörténeti, diplomáciai és nemzetközi jogi előadásokat tartott. 1903 és 1920 között, nyugdíjba vonulásáig nyilvános rendes tanár volt.

HÉZSER LÁSZLÓ, orvos (1895–?) 1922-23-ban szerezte diplomáját, majd rögtön katonai szolgálatba lépett. Három évvel később ezredorvosnak nevezték ki. 1947-ben a Honvédkórház bakteriológusa lett. Több könyve

és publikációja is született, például az *Átöröklés mint végzet* vagy a *Harc a magyar jövőért* címűek.

PÉTERFFY GEDEON (később: ELMER G. PETERSON) (1912–1993) a Pázmány Péter Tudományegyetem teológushallgatója volt, Esztergomban szentelték pappá 1936. június 21-én, majd ösztöndíjasként tanult Rómában az Angelicum Egyetemen. Visszatérve Budapestre, káplánként szolgált, majd egyetemi lelkészként és cserkészparancsnokként tevékenykedett. Később a Pázmány Péter Tudományegyetem rektorhelyettesévé választották, és a Ranolder Intézetben hittanárként is dolgozott. 1947-ben a Pápai Magyar Intézet igazgatójává nevezték ki, majd kivándorolt az Egyesült Államokba. 1951-ben South Bendben az egyházmegyébe inkardinálták, ahol plébánosként működött. 1980-ban vonult nyugdíjba.

LUKÁCS GYÖRGY (korábban: LÖWINGER GYÖRGY BERNÁT) (1885–1971) kétszeres Kossuth- és Baumgarten-díjas magyar filozófus, irodalmár, esztéta, egyetemi tanár, marxista gondolkodó és politikus, akit széles körben a „nyugati marxizmus” alapítói között tartanak számon. Kétségtelenül a legnagyobb hatású magyar filozófus. A magyar Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosa, a második Nagy Imre-kormány népművelési minisztere, 1948-tól a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja. Nevét elsősorban a II. világháború előtt írt irodalomelméleti, esztétikai és filozófiai munkái tették ismertté.

ANDICS ERZSÉBET (1902–1986) 1918-ban belépett a kommunista pártba. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált. Beiratkozott a Bécsi Egyetem történelem szakára, majd 1921-ben illegális pártmunkára Budapestre küldték, ahol letartóztatták, és 15 évi fegyházra ítélték. A fogolycsere-egyezmény keretében 1922-ben a Szovjetunióba került, ahol folytatta tanulmányait, majd kutatóként és oktatóként dolgozott a Moszkvai Állami Egyetemen. 1943–1944-ben ő vezette a krasznogorszki antifasiszta iskolát. 1945 januárjában tért vissza Magyarországra, ahol tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek. 1957-ig volt országgyűlési képviselő. 1948–1950 között a budapesti közgazdaság-tudományi egyetemen tanított, 1949-ben Kossuth-díjat kapott, és még ugyanebben az évben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1950-ben pedig rendes tagja lett. 1956. október 28-án Moszkvába vitték, ahonnan véglegesen 1958-ban települt haza. Távolléte alatt felvették az MSZMP-be, de a bukott rákosisták közé sorolták. Jelentős politikai vagy közhivatali tisztséget többé nem kaphatott.

OTTA ISTVÁN vezérőrnagy (1909–1972) a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen matematika–fizika szakos tanári diplomát szerzett, ahol már hallgató korában bekapcsolódott egy illegális marxista diákkör tevékenységébe. Ezt követően behívták katonának, 1940-ben tartalékos tiszti tanfolyamot végzett, majd a Magyar Királyi 2. honvéd hadseregben szolgált, 1942-ben hadnagy lett, a zászlóalj gazdasági hivatalának főnöke volt a doni arcvonalon. 1943-ban hadifogságba esett. Önként jelentkezett antifasiszta iskolába, ahol a magyar hadifoglyok antifasiszta mozgalmának egyik szervezője lett. A krasznogorszki antifasiszta iskola elvégzése után 1945. februárig, hazatéréséig ott maradt asszisztensként. Debrecenben tagja lett a demokratikus hadseregnek, majd 1945 őszétől az MKP Központi Pártiskolájának előadójaként, illetve tanfolyamvezetőjeként folytatta pályafutását. 1948-tól ezredesként szolgált. A Honvéd Kossuth Akadémia parancsnokhelyettese, majd 1949-től a Petőfi Katonapolitikai Tiszti Iskola parancsnoka volt vezérőrnagyi rangban. 1958–1970 között, nyugdíjazásáig, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka és a *Hadtörténelmi Közlemények* szerkesztője volt.